

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора економічних наук, професора
Машенко Ольги Вікторівни, на дисертаційну роботу
Міщук Євгенії Володимирівни
за темою «Формування економічної безпеки підприємства у динамічних
умовах бізнес-середовища», яку подано на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та
управління підприємствами (за видами економічної діяльності)**

1. Актуальність обраної теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами та темами

У сучасних економічних умовах, які склалися в нашій країні, проблема формування економічної безпеки підприємств має високий рівень пріоритетності.

Формування економічної безпеки на підприємстві є важливою складовою стратегії, що забезпечує не лише стійкість, а й ефективність в умовах постійних змін економічного оточення. Спроможність ефективно реагувати на різноманітні суспільно-економічні виклики, такі як поява нових технологій чи зміна ринкових умов, стає важливим аспектом стратегічного управління підприємствами. Такий підхід сприяє стабільності фінансового стану підприємства, забезпечуючи йому можливість ефективного планування інвестицій, розвитку та своєчасної оплати зобов'язань перед стейкхолдерами. Стабільність та надійність підприємства у взаємодії з його стейкхолдерами створює сприятливий фундамент для довіри та тривалого партнерства.

Підприємство, яке має високий рівень економічної безпеки, може оперативно впроваджувати необхідні зміни, що сприятиме його конкурентоспроможності. Інвестори, шукаючи перспективні об'єкти для фінансування, звертають увагу на рівень фінансової стійкості та ефективність діяльності підприємства. Економічна безпека підприємства відіграє ключову роль у забезпеченні привабливості для інвесторів.

Поряд з цим, теоретико-методологічна й методична база, на яку сучасні підприємства могли б спиратися при формуванні своєї економічної безпеки налічує ряд проблем, серед яких незавершеність методик оцінювання, ототожнення процесного підходу до розуміння економічної безпеки із процесами її забезпечення, розмежування поточних і стратегічних управлінських заходів лише за часовими рамками та ін. Такий стан справ зумовлює важливість розроблення методологічних засад, методичних підходів та рекомендацій щодо удосконалення такого оцінювання та процесів забезпечення економічної безпеки під час її формування на підприємствах в сучасних турбулентних умовах.

Тому розробка та наукове обґрунтування концептуальних положень, теоретико-методологічних основ, методичних підходів і рекомендацій практичного характеру до формування економічної безпеки підприємств у динамічних умовах бізнес-середовища, що є метою дисертаційного дослідження Міщук Є. В. має наукове та практичне значення, а обрана тема

виступає актуальною та своєчасною.

Додатковим свідченням актуальності теми дисертаційного дослідження Міщук Є. В. є те, що вона виконувалася відповідно до плану науково-дослідних робіт Криворізького національного університету за темами: «Теоретико-методичні засади формування ефективних механізмів корпоративного управління на підприємствах» (державний реєстраційний номер 0116U001790), у межах якої автором розроблено методiku оцінки економічної безпеки акціонерного товариства та його стейкхолдерів з урахуванням показників часу; «Публічне управління та адміністрування у сферах обліку й оподаткування з урахуванням змін економічного стану суб'єктів господарювання» (державний реєстраційний номер 0118U006692), де автором розроблено методологічні засади оцінки стану багаторівневих показників (на прикладі ЕБП); «Обліково-аналітичне та фінансово-економічне забезпечення економічної безпеки в умовах реформування публічного управління (рівень підприємств, регіонів, держави)» (державний реєстраційний номер 0122U200786), у межах якої розроблено науково-методичні підходи до оцінювання запасу ЕБП з позиції її забезпеченості (довідка № 36/02/02-4/23 від 27.02.2023 р.); «Формування інноваційно-інвестиційного потенціалу людиноцентричної моделі економіки» (державний реєстраційний номер 0119U002042), у межах якої автором розроблені науково-методичні підходи до оцінювання впливу когерентної безпеки стейкхолдерів підприємства на його економічну безпеку та удосконалені методичні засади оцінювання когерентної безпеки стейкхолдерів підприємства (довідка № 36/02/09-1/23 від 26.09.2022 р.); «Стратегічні напрями підвищення конкурентоспроможності підприємств в умовах інноваційно-інвестиційної моделі економіки» (державний реєстраційний номер 0122U201285), де автором розвинуто науково-методичний підхід до визначення ліміальної величини дивідендів, сплата якої не погіршить ЕБП (довідка 36/02/05-1/23 від 04.05.2023 р.).

Також результати дисертації використані під час виконання науково-дослідних робіт: Криворізького факультету Запорізького національного університету за темою «Економічний розвиток підприємства: теоретико-методологічні аспекти та інструментарій управління» (державний реєстраційний номер 0115U004215), де автором обґрунтовано науковий підхід до забезпечення ЕБП на основі використання можливостей зовнішнього середовища (довідка № 2190 від 05.12.2019 р.); Громадської наукової організації «Фінансово-економічна наукова рада» за темою «Сучасні пріоритети розвитку науки в Україні» (державний реєстраційний номер 0119U103930), де автором розроблено методичні рекомендації щодо оцінки стану видів ЕБП, розташованих на вищих шаблях її ієрархії (довідка № 0405/20-2 від 04.05.2020 р.).

Дисертаційна робота Міщук Є. В. виконана на актуальну для української економіки тему і відповідає потребам сьогодення.

2. Ступінь достовірності та обґрунтованості наукових положень, висновків і результатів, сформованих у дисертації.

Наукові положення, висновки та рекомендації, що містяться у дисертації, в достатній мірі обґрунтовані. Виконане дослідження свідчить про широку і глибоку обізнаність автора з науковими працями вітчизняних і зарубіжних вчених у сфері безпекології загалом та економічної безпеки підприємств

зокрема. Міщук Є. В. чітко визначено предмет та об'єкт дисертаційної роботи, сформульовано мету та завдання дослідження.

Достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій підтверджується використанням інформаційної бази дослідження, а саме: офіційні документи Державної екологічної інспекції України; законодавчі й нормативні акти, офіційні документи різних державних і урядових органів; первинні документи підприємств гірничо-металургійного комплексу України; матеріали наукових конференцій і семінарів; ресурси глобальної інформаційної системи Інтернет; наукові праці вітчизняних, зарубіжних фахівців, науковців та практиків у галузі економічної науки, присвячені проблемам економічної безпеки та стратегічного управління діяльністю підприємства; дослідження, пов'язані з сучасними змінами у бізнес-середовищі. Слід зауважити, що список використаних джерел в дисертаційній роботі складається з 523 найменувань.

Доцільно відзначити, що завдання дослідження, положення наукової новизни, висновки дисертаційної роботи є логічно побудованими та взаємопов'язаними. Висновки за розділами та загальні висновки становлять єдине ціле, а результати дослідження можуть бути використані у практичній діяльності підприємств різних галузей економіки.

З наукових праць, виданих у співавторстві, використано тільки ті результати, які отримано автором особисто.

У дисертаційній роботі матеріали та висновки кандидатської дисертації автора не використовувались.

Дисертаційна робота Міщук Є. В. виконана на належному теоретичному, методичному і прикладному рівні та є завершеним науковим дослідженням. Автор дисертації має високий рівень наукової компетентності, що пояснюється послідовною структурою побудови дисертаційного дослідження, всеохоплюючим характером вирішення поставленої проблеми та змістом самої роботи. Основні наукові положення, висновки та результати дисертації є достовірними та обґрунтованими про що свідчить використання сукупності загальнонаукових і прикладних методів дослідження, а саме: методи абстрактно-логічного, морфологічного та компаративного аналізу, метод критичного аналізу, діалектичний метод, метод системного аналізу та синтезу, метод Делфі, метод декомпозиції, статистичні, розрахунково-аналітичні методи, емпіричного дослідження, кореляційного аналізу, систематизації, індукції та дедукції, графічний аналіз.

Використання вище наведених методів дозволило дисертантці зробити особистий внесок у розвиток методологічних засад формування економічної безпеки підприємств у динамічних умовах бізнес-середовища та рекомендацій щодо задоволення економічних інтересів підприємств на операційному та стратегічному рівнях, довести рекомендації і пропозиції до рівня їх практичної реалізації.

Отримані Міщук Є. В. наукові результати докладно обґрунтовані в дисертаційному дослідженні, що підтверджується узагальненням значної кількості фундаментальних праць вітчизняних і закордонних вчених-економістів, використанням великого обсягу статистичної інформації, достатньою апробацією та впровадженням на практиці.

З точки зору мети дослідження і вирішених у процесі її досягнення завдань, назва дисертаційної роботи «Формування економічної безпеки

підприємства у динамічних умовах бізнес-середовища» повністю відповідає її змісту.

3. Значимість результатів дослідження для науки і практики

З точки зору значимості для економічної науки дисертація Мішук Є. В. представляє роботу, спрямовану на розв'язання проблеми обґрунтування та розробки теоретико-методологічних засад, методичних підходів і практичних рекомендацій щодо формування економічної безпеки підприємств у динамічних умовах бізнес-середовища. У дисертаційній роботі отримані нові наукові результати, які є вагомим внеском в економічну теорію розвитку як підприємств гірничо-металургійного комплексу, так і промислових підприємств в цілому, доповнюючи і розвиваючи цю галузь економічної науки конкретними елементами концептуально-методичного характеру, про що яскраво свідчать елементи наукової новизни дисертаційного дослідження.

4. Структура дисертаційної роботи та зміст її основних положень

Загальний обсяг дисертації складає 796 сторінок, із них 379 сторінок займає основний текст роботи. Загалом дисертаційна робота складається зі вступу, 5 розділів, 15 підрозділів, висновків, списку використаних джерел з 523 найменувань та 20 додатків.

У першому розділі роботи «Теоретичні основи формування та оцінювання економічної безпеки підприємства» (с. 61-133) висвітлено суть економічної безпеки підприємства і її місце в системі економічних категорій (с. 61-81) та розвинуто понятійний апарат теорії економічної безпекології у сфері тлумачення понять «економічна безпека підприємства» (с. 131), «рівень економічної безпеки підприємства» (с. 115, с. 132-133), «стан економічної безпеки підприємства» (с. 115-116, с. 133); встановлено особливі аспекти оцінки економічної безпеки (с. 116); упорядковано складники економічної безпеки та розглянуто впливові чинники забезпечення та формування економічної безпеки підприємства (с. 82-102); розкрито естиметологічний аспект в економічній безпеці підприємства та обґрунтовано відокремлене оцінювання її рівня та стану (с. 102-131).

У другому розділі «Методологічні засади формування економічної безпеки підприємства» (с. 134-215) розвинуто ієрархію складників економічної безпеки підприємства з виділенням безпеки поточних економічних інтересів (с. 134-147, рис. 2.7, рис. 2.9), удосконалено науково-методичні підходи до оцінювання рівня економічної безпеки підприємства з урахуванням лімінальної величини прибутку до оподаткування (с. 147-159), розроблено науково-методичні підходи до оцінювання впливу когерентної безпеки різних груп стейкхолдерів підприємства на його економічну безпеку (с. 159-169); обґрунтовано передумови оцінювання стану економічної безпеки підприємства (та інших багаторівневих економічних показників) на основі показників періодів часу та швидкостей (с. 170-186); обґрунтовано науково-методологічний підхід до забезпечення економічної безпеки підприємства в динамічних умовах бізнес-середовища, що враховує тріаду простору об'єктивної реальності діяльності підприємств (с. 187-204, рис. 2.23); удосконалено науково-методичний підхід до оцінювання рівня забезпечення економічної безпеки підприємства з використанням її параметрів (с. 204-212).

У третьому розділі «Сучасний рівень економічної безпеки підприємств гірничо-металургійного комплексу України» (с. 216-308) удосконалено

методичні засади оцінювання когерентної безпеки стейкхолдерів підприємства на підставі визначення рівня когерентної економічної безпеки працівників, екологоорієнтованих стейкхолдерів і власників підприємства (с. 256-267); розвинуто теоретико-методичний підхід до визначення обмеження на величину прибутку, з якого сплачуються дивіденди, що дозволяє віднайти консенсус між економічними інтересами підприємства та його власників (с. 267-270); проаналізовано досягнутий рівень економічної безпеки підприємств окремо (с. 216-255) та з урахуванням впливу рівня когерентної безпеки стейкхолдерів: працівників, екологоорієнтованих стейкхолдерів і власників підприємства (с. 271-279); досліджено забезпечення економічної безпеки підприємств гірничо-металургійного комплексу у ретроспективному вимірі та обґрунтовано напрямки нівелювання непідконтрольних керівництву чинників у коротко- і середньостроковому періоді (с. 279-304).

У четвертому розділі «Методологічні основи оцінювання темпорального стану економічної безпеки підприємства» (с. 309-380) розроблено методологічні засади оцінювання темпорального стану економічної безпеки підприємств (с. 309-329) та когерентної економічної безпеки стейкхолдерів цих підприємств, що дозволяє визначати спроможність задовольняти визначені економічні інтереси за обмежувальний період (с. 330-331), розроблено науково-методичні підходи до оцінювання впливу темпорального стану когерентної безпеки цих стейкхолдерів на темпоральний стан економічної безпеки підприємств, що сприяє реалізації економічних цілей підприємства на основі взаємодії зі стейкхолдерами (с. 331-334); ідентифіковано темпоральний стан економічної безпеки гірничодобувних підприємств з позиції господарсько-орієнтованого підходу (с. 335-359) та ідентифіковано вплив темпорального стану когерентної безпеки різних груп стейкхолдерів (с. 359-360); висвітлено особливості оцінювання темпорального стану економічної безпеки середньострокових інтересів підприємств (с. 361-362), виконано його ідентифікацію на українських гірничо-збагачувальних комбінатах і порівняльний аналіз за ключовими групами їх стейкхолдерів (с. 362-371), надано рекомендації щодо прийняття управлінських рішень на основі перебору швидкостей зміни значень індикаторів економічної безпеки (с. 371-376).

У п'ятому розділі «Забезпечення економічної безпеки підприємства у динамічних умовах бізнес-середовища» (с. 381-449) розвинуто диференціацію управлінських рішень за ознакою їх впливу на економічну безпеку підприємства (с. 383-384, рис. 5.1); удосконалено методологічний підхід до оцінювання ефективності управлінських рішень з точки зору їх впливу на економічну безпеку підприємства з висвітленням системи критеріїв доцільності заходів стратегічної трансформації (с. 385-393), здійснено його апробацію (с. 394-400); обґрунтовано особливості визначення доцільності співпраці з бізнес-партнерами, що сприяє прийняттю рішень в умовах інформаційної обмеженості (с. 401-403); уточнено організаційну структуру підрозділу економічної безпеки для гірничодобувних підприємств України (с. 404-406); сформовано науковий диференційовано-інтеграційний підхід до оцінювання економічної безпеки підприємства на базі показника інтегрального стану (с. 407-416); розроблено науково-методичні підходи до оцінювання запасу економічної безпеки з позиції її забезпеченості, що надають можливість гнучко реагувати на динамізм бізнес-середовища (с. 417-422); розвинуто науково-

методичний підхід до визначення сукупності показників, які відображають ступінь забезпечення економічної безпеки як міри готовності підприємств до майбутнього, що дозволяє у поточному періоді підготуватися до майбутніх характеристик бізнес-середовища і уникнути стратегічних розривів (с. 423-437), апробовано його застосування на гірничо-металургійних підприємствах (с. 438-446).

Таким чином, можна зробити висновок, що дисертація є завершеною науково-дослідною роботою, яка пов'язана з вирішенням науково-управлінської задачі щодо розвитку та наукового обґрунтування теоретико-методологічних засад, методичних підходів і рекомендації щодо формування економічної безпеки підприємства у динамічних умовах бізнес-середовища.

5. Наукова новизна положень, висновків та результатів дисертації

Дисертаційна робота Міщук Є. В. містить низку положень, висновків, рекомендацій та результатів, яким притаманна наукова новизна та практична значущість. Представлені в дисертаційній роботі результати мають високий рівень теоретичної, методичної та методологічної обґрунтованості.

Важливим науковим здобутком дисертантки є розроблені методологічні засади оцінювання темпорального стану економічної безпеки підприємства, що дозволяють виявити спроможність утримання/досягнення заданих величин індикаторів економічної безпеки в умовах сформованої тенденції без спеціальних заходів за обмежувальний період часу, упродовж якого підприємство має убезпечити власні економічні інтереси (с. 309-331). Перевагою розроблених методологічних засад є придатність їх до застосування в оцінюванні інших економічних показників, яким притаманна ієрархічна структура складників.

Серед результатів здійсненого дослідження заслуговують на увагу розроблені науково-методичні підходи до оцінювання запасу економічної безпеки підприємства з позиції її забезпеченості, які надають можливість виявити вплив невідконтрольних менеджменту підприємства чинників на інтегральний стан економічної безпеки підприємства на момент оцінювання та визначити пріоритетність заходів її забезпечення у наступних періодах (с. 417-422).

Розроблені дисертанткою науково-методичні підходи до оцінювання впливу когерентної безпеки різних груп стейкхолдерів підприємства на його економічну безпеку дозволяють визначити зміну рівня економічної безпеки підприємства під дією рівня когерентної економічної безпеки ключових груп стейкхолдерів (с. 165-169) і зміну темпорального стану економічної безпеки підприємства через вплив темпорального стану вищезгаданої безпеки стейкхолдерів (с. 331-334), що, своєю чергою, сприяє формуванню ефективнішої політики взаємодії підприємства зі стейкхолдерами.

Достатньо вагомим результатом дослідження є сформований дисертанткою науково-методологічний підхід до забезпечення економічної безпеки підприємства, що базується на когерентності операційного та стратегічного рівнів та дозволяє сформувати передумови для безперервної та ефективної поточної діяльності підприємства з одночасним досягненням максимально можливої відповідності параметрів економічної безпеки майбутнім характеристикам бізнес-середовища (с. 189-204, рис. 2.23).

Сформований дисертанткою науковий диференційовано-інтеграційний

підхід до оцінювання економічної безпеки підприємства ґрунтується на визначенні її рівня відокремлено від темпорального стану з наступним їх об'єднанням в одному інтегральному показнику, що дозволяє врахувати ретроспективні та темпоральні аспекти формування величини економічної безпеки для прийняття безпекозабезпечувальних управлінських рішень, орієнтованих на досягнення комплексних цілей (с. 408-416).

У роботі удосконалено методичні засади оцінювання когерентної безпеки стейкхолдерів підприємства, які передбачають визначення рівня когерентної економічної безпеки стейкхолдерів (с. 258-269) та темпорального стану цієї безпеки (с. 330-331) з позиції самих стейкхолдерів та надають підприємству інформаційний базис для побудови взаємовигідних стосунків, що сприяє його життєзабезпеченню в конкурентному бізнес-середовищі.

Удосконалено науково-методичні підходи до оцінювання рівня економічної безпеки підприємства, які передбачають визначення величини недостатності прибутку до оподаткування, в якій узагальнюється вплив відхилень фактичних значень усієї сукупності індикаторів економічної безпеки підприємства від лімінальних значень цих індикаторів. Ці науково-методичні підходи дозволяють ефективно використовувати в практичній діяльності підприємств результативний показник оцінки рівня економічної безпеки, який визначається відношенням недостатності прибутку до оподаткування до його лімінальної величини, яку підприємство було би спроможним досягти у разі найповнішого задоволення власних економічних інтересів (с. 147-159).

Важливим науковим доробком дисертантки є науково-методичний підхід до оцінювання рівня забезпечення економічної безпеки підприємства, що ґрунтується на визначенні інтегрованих показників за параметрами економічної безпеки «операційна досконалість» і «ринкова стійкість» та на основі їх співставлення із внутрішніми лімінальними величинами, кращими галузевими величинами та кращими практиками ведення бізнесу дозволяє визначити відповідність реалізованої сукупності інтегрованих управлінських дій динамічним умовам середовища функціонування (с. 204-212).

У роботі удосконалено методологічний підхід до оцінювання ефективності управлінських рішень з позиції їх впливу на економічну безпеку підприємства. На відміну від існуючих, окрім загальноприйнятих показників ефективності, цей методологічний підхід передбачає додатковий розрахунок показників ефективності управлінських рішень з точки зору зміни рівня і темпорального стану економічної безпеки підприємства, динаміки рівня і темпорального стану його стейкхолдерів, що дозволяє оцінити доцільність практичного впровадження управлінських рішень, які уособлюються у відповідних заходах (проєктах) на підприємстві з позиції покращення його економічної безпеки (с. 385-393).

На основі проведеного дослідження розвинуто ієрархічну структуру економічної безпеки підприємства, декомпозиція якої базується на двох взаємозалежних складниках: перший з яких передбачає формування економічної безпеки підприємства з позиції господарсько-орієнтованого підходу на основі послідовного інтегрування її складників; другий – включає когерентну економічну безпеку стейкхолдерів. Обидва складники формують економічну безпеку підприємства у його широкому розумінні, що дозволяє ефективніше координувати ресурси і процеси для убезпечення економічних

інтересів підприємства та його стейкхолдерів (с. 137-147, рис. 2.7, рис. 2.9).

Розвинуто теоретико-методичний підхід до визначення обмеження на величину прибутку, з якого сплачуються дивіденди, що, на відміну від існуючих, передбачає визначення зони консенсусу між економічними інтересами підприємства і його власників, забезпечуючи узгодженість між економічними цілями підприємства та очікуваннями власників, що сприяє стабільності та передбачуваності в управлінні підприємством (с. 267-270).

У роботі розвинуто понятійний апарат економічної безпекології щодо визначення сутності понять:

«економічна безпека підприємства», яке розглянуто як триєдина категорія, яка представляє собою бажаний ступінь задоволення його економічних інтересів на момент оцінки та спроможність до вказаного задоволення за визначений період часу без спеціальних управлінських втручань з урахуванням часу, упродовж якого необхідно, щоб ці інтереси були задоволеними (с. 131);

«рівень економічної безпеки підприємства», яке розглянуто як її статична величина, яка ретроспективно сформована і віддзеркалює міру задоволення економічних інтересів підприємства на визначену дату (с. 132-133);

«стан економічної безпеки підприємства», яке розглянуто як її динамічна величина, що визначається сукупністю обставин і умов, в яких підприємство перебувало в минулому і перебуває в теперішньому, зважаючи на наявні на ньому ресурси і застосовувані процеси, та відображає можливості задоволення економічних інтересів підприємства без застосування специфічних заходів, ураховуючи потрібний для цього час і тенденції, що сформувалися на цьому підприємстві (с. 133).

Дисертанткою розвинуто науково-методичний підхід до визначення сукупності показників, які відображають ступінь забезпечення економічної безпеки підприємств як міри готовності підприємств до глобальних трендів. На відміну від існуючих, цей науково-методичний підхід ґрунтується на формуванні комплексу показників з урахуванням стратегічної відповідності ресурсів і процесів у діяльності підприємства майбутнім трендам, які обумовлюватимуть характеристики зовнішнього середовища, що дозволяє забезпечити бажану величину інтегрального стану економічної безпеки в довгостроковому періоді (с. 423-437).

Розвинуто класифікацію управлінських рішень за ознакою їх впливу на зміну економічної безпеки підприємства, в якій розмежовано традиційні управлінські рішення, ухвалення яких не пов'язане із впливом на економічну безпеку та рішення цілеспрямованого впливу на показники економічної безпеки підприємства і його стейкхолдерів, що дозволяє сформувати управлінські заходи, для яких покращення економічної безпеки є критерієм їх доцільності (с. 383-384, рис. 5.1).

Вважаємо, що наведені в дисертаційній роботі Міщук Є. В. наукові розробки сукупно примножують та поглиблюють наукові знання щодо формування економічної безпеки підприємств у динамічному бізнес-середовищі.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, методологічних розробок, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджують досить високий рівень опрацювання основних аспектів теми

дослідження та наукової новизни.

6. Теоретичне та практичне значення результатів дослідження

Для економічної науки теоретичне значення отриманих результатів мають такі елементи наукової новизни:

- розвинуто понятійний апарат теорії економічної безпекології у сфері тлумачення понять «економічна безпека підприємства», «рівень економічної безпеки підприємства», «стан економічної безпеки підприємства» (п. 1.3);
- розвинуто ієрархічну структуру економічної безпеки підприємства (п. 2.1);
- розвинуто теоретико-методичний підхід до визначення обмеження на величину прибутку, з якого сплачуються дивіденди (п. 3.2);
- розвинуто класифікацію управлінських рішень за ознакою їх впливу на зміну економічної безпеки підприємства (п. 5.1).

Поряд з цим, практичну значущість мають наукові результати дисертаційної роботи, які заслуговують на використання у діяльності промислових підприємств. До ключових результатів прикладного характеру слід зарахувати:

- методологічні засади оцінювання темпорального стану економічної безпеки підприємства (п. 4.1);
- науково-методичні підходи до оцінювання запасу економічної безпеки підприємства з позиції її забезпеченості, що передбачають співставлення рівня забезпечення економічної безпеки та її інтегрального стану (п. 5.2);
- науково-методичні підходи до оцінювання впливу когерентної безпеки різних груп стейкхолдерів підприємства на його економічну безпеку (п. 2.1, п. 4.1);
- науково-методологічний підхід до забезпечення економічної безпеки підприємства, що синтезує стратегічний та операційний рівні її забезпечення та ґрунтується на врахуванні параметрів забезпечення і елементах декомпозиції забезпечення економічної безпеки (п. 2.3);
- науковий диференційовано-інтеграційний підхід до оцінювання економічної безпеки підприємства, який одночасно враховує її рівень й темпоральний стан (п. 5.2);
- методичні засади оцінювання когерентної безпеки стейкхолдерів підприємства, які передбачають відокремлену оцінку рівня та темпорального стану цієї безпеки з позиції самих стейкхолдерів (п. 3.2, п. 4.1);
- науково-методичні підходи до оцінювання рівня економічної безпеки підприємства, що передбачають визначення ліміальної величини прибутку до оподаткування як суми, яка віддзеркалює повне задоволення економічних інтересів підприємства (п. 2.1);
- науково-методичний підхід до оцінювання рівня забезпечення економічної безпеки підприємства, який передбачає урахування її параметрів (операційна досконалість і ринкова стійкість) (п. 2.3);
- методологічний підхід до оцінювання ефективності управлінських рішень з позиції їх впливу на економічну безпеку підприємства (п. 5.1);
- науково-методичний підхід до визначення сукупності показників, які відображають ступінь забезпечення економічної безпеки підприємства як міри готовності підприємств до глобальних трендів (п. 5.3).

Положення дисертаційної роботи використані у діяльності виконавчого

комітету Криворізької міської ради у Департаменті фінансів (довідка № 7/19 – 1030 від 21.09.2018 р.) та Управлінні економіки (довідка № 9/01 – 15/967 від 22.10.2018 р.); Криворізького представництва Дніпропетровської торгово-промислової палати (довідка № 21/14-12 від 10.03.2023 р.).

Основні результати наукового дослідження знайшли використання у діяльності: ПАТ «Дніпропетровськгаз» (довідка № Др01.3-Лв-18623-1218/1 від 03.12.2018 р.); ДП «Криворізький експертно-технічний центр Держпраці» (довідка № 3620/01 від 07.12.2018 р.); ТОВ «НВО «Ракурс» (довідка № 73/20 від 15.10.2020 р.); ТОВ «Фірма «Вікант» (довідка від 05.01.2023 р.); філії «Вінницятрансприлад» АТ «Українська залізниця» (довідка № СН-12/49 від 09.01.2023 р.); ТОВ «Централ Альянс» (довідка № 5/1 від 09.01.2023 р.); філії «Центр управління промисловістю» АТ «Українська залізниця» (довідка № ЦУП-8/2214 від 12.01.2023 р.); ПП «КРИВБАС-МЕТИЗ» (довідка № 15 від 12.01.2023 р.); ТОВ «БРЕЙВ ТЕХНІКС ЮКРЕЙН» (довідка № 16/01-1 від 16.01.2023 р.); ТОВ «Інвестиційний фонд «Смарт» (довідка № 02/02 від 02.02.2023 р.); ТОВ «Смарт Граніт» (довідка № 74 від 17.02.2023 р.); ПРАТ «Інгулецький гірничо-збагачувальний комбінат» (довідка № 01/1209 від 07.04.2023 р.); АТ «Криворізький залізрудний комбінат» (довідка № 56/БА-53.33 від 10.04.2023 р.); ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» (довідка № 716 від 11.04.2023 р.); ПРАТ «Центральний гірничо-збагачувальний комбінат» (довідка № 1277/12 від 28.04.2023 р.).

Основні методологічні положення та результати дисертаційної роботи, що становлять наукову новизну, використовуються у навчальному процесі Криворізького національного університету під час викладання дисциплін: «Національна безпека», «Методологія вироблення та прийняття управлінських рішень», «Моделі і методи прийняття управлінських рішень», «Аналіз господарської діяльності», «Філософія безпеки та сталого людського розвитку», «Економічна безпека» (довідка № 36/02/03-2/23 від 29.03.2023 р.).

Все вищезначене дозволяє зробити висновок про те, що дисертаційне дослідження має наукове і прикладне значення.

7. Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих наукових працях

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи й опублікованими працями дисертанта дозволяє стверджувати, що ключові наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, знайшли своє відображення у публікаціях автора. У відкритому друці за темою дисертації автором опубліковано 71 наукову працю, із них: 1 одноосібна монографія загальним обсягом 21,14 друк. арк.; розділи у 2 колективних монографіях загальним обсягом 5,81 друк. арк., з яких особисто автору належить 4,70 друк. арк.; 10 публікацій у виданнях, що індексуються у міжнародних наукометричних базах Scopus та Web of Science, загальним обсягом 8,29 друк. арк., з яких особисто автору належить 4,90 друк. арк.; 36 статей у наукових фахових виданнях України (з них 2 статті у наукових фахових виданнях України загальним обсягом 1,02 друк. арк., 34 статті у наукових фахових виданнях України, які включено до міжнародних наукометричних баз загальним обсягом 20,32 друк. арк., з яких особисто автору належить 18,91 друк. арк.); 3 статті у наукових періодичних виданнях інших держав загальним обсягом 1,73 друк. арк., з яких особисто автору належить

1,13 друк. арк.; 19 публікацій, що додатково відображають результати дослідження загальним обсягом 2,60 друк. арк., з яких особисто автору належить 2,17 друк. арк., в тому числі: 1 публікація у виданнях, що індексуються у міжнародній наукометричній базі Scopus, загальним обсягом 0,56 друк. арк., з яких особисто автору належить 0,39 друк. арк. Загальний обсяг публікацій становить 60,91 друк. арк. (особисто автору належить 53,97 друк. арк.).

Всі основні наукові положення, висновки та пропозиції, що винесені на захист, одержано автором самостійно. З наукових праць, виданих у співавторстві, використано лише ті матеріали, які є результатом особистого внеску здобувача. В опублікованих працях достатньою мірою відображено сутність результатів виконаного дослідження та їх наукову новизну. Основні положення і наукові результати, що представлені у дисертаційній роботі Міщук Є. В. апробовані й отримали позитивну оцінку на 19 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, що дозволяє вважати апробацію результатів дисертаційної роботи достатньою.

Повнота викладення результатів дисертаційної роботи, обсяг і кількість друкованих праць відповідають вимогам МОН України на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук.

8. Відповідність теми дисертації профілю спеціальності

Дисертаційна робота виконана державною українською мовою, якою автор володіє на високому рівні. Стиль написання дисертації відповідає вимогам, що висуваються до наукових праць такого рівня, а також характеризується послідовністю, логічністю, обґрунтованістю. Структура дисертації повністю узгоджується з її назвою, метою, і завданнями дослідження. Результати дисертаційної роботи відповідають спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

9. Академічна доброчесність

У роботі не виявлено ознак академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Дисертаційна робота є самостійно завершеним науковим дослідженням. Усі наукові результати, що представлені в дисертації, отримано автором. З наукових публікацій виданих у співавторстві, у роботі використано лише ті результати, які становлять особистий внесок автора.

10. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Відзначаючи, в цілому, достатній рівень наукових здобутків дисертанта, обґрунтованість переважної більшості результатів дослідження, слід вказати на певні недоліки і дискусійні моменти:

1. В дисертаційній роботі автором здійснено оцінювання рівня економічної безпеки підприємства з позиції господарсько-орієнтованого підходу шляхом послідовного інтегрування результатів оцінювання за кожним складником економічної безпеки. При цьому зазначено, що певні складники мають взаємний вплив, тому у показнику рівня безпеки враховуються лише максимум недостатності прибутку до оподаткування за цими складниками (с. 159). Ми вважаємо, що доцільно було б уточнити у чому полягає цей взаємний вплив. Слід зазначити, що вплив може бути частковим, тому доцільно провести дослідження даного впливу та враховувати відповідні частки в загальному показнику рівня економічної безпеки підприємства.

2. Автором удосконалено науково-методичний підхід до оцінювання рівня забезпечення економічної безпеки підприємства, який включає визначення стилю, характеру забезпечення, які ототожнюються між собою (с. 209-210). Доцільно було більш виважено підійти до назви сформованої сукупності прийомів і залишити тільки одне із понять.

3. У підрозділі 3.1 дисертант пропонує обрати в якості лімінальних значень показників фондовіддачі і рентабельності основних засобів їх максимальне значення серед гірничо-збагачувальних комбінатів за період оцінки (с. 219, с. 220). Однак таке максимальне значення може бути досить високим та досягнутим на будь-якому підприємстві лише за рахунок відсутності переоцінки основних засобів у попередніх періодах. У роботі береться це досягнення звітного періоду за орієнтир для оцінюваного підприємства та примушується дане підприємство рівнятися на такого «лідера». Доречно було б обґрунтувати коректність такого підходу.

4. Автором сформовано спрощений алгоритм визначення рівня безпеки економіко-інформаційних інтересів підприємства (рис. 3.2, с. 230) та відсутній блок, який характеризує нульовий рівень безпеки. Ми вважаємо, що робота виграла б, якби аналогічний (доповнений зазначеним блоком) алгоритм оцінювання певних складників економічної безпеки підприємства було розроблено і для визначення їх темпорального стану.

5. В удосконалених автором методичних засадах оцінювання когерентної безпеки стейкхолдерів підприємства у частині визначення рівня когерентної економічної безпеки працівників використовується величина неосвоєних витрат (с. 166). У роботі не розглянуто ситуації, при яких виникає економія витрат встановленого автором переліку (с. 261). Доцільно було б обґрунтувати, як визначатиметься рівень когерентної економічної безпеки працівників у випадку економії величини неосвоєних витрат.

6. Доцільно було б дещо доповнити або ж екстраполювати часові ряди даних, що бралися для емпіричного дослідження (оскільки окремі аналізовані тенденції завершуються 2020 р. (зокрема, Додаток Ж, рис. Ж.4, Ж.6 – Ж.8 та ін.) з метою детальнішого врахування галузевої швидкості зміни індикаторів складників безпеки та особливостей сучасного етапу стану економічної безпеки підприємств гірничо-металургійного комплексу.

7. Дисертанткою запропоновано розрізняти безпеку поточних економічних інтересів (с. 145) та економічну безпеку середньострокових інтересів (с. 361). При цьому, якщо дефініцію першої наведено, то визначення другої не представлено. У роботі не представлені конкретні лімінальні значення для оцінювання економічної безпеки середньострокових інтересів підприємства. Замість них надано посилання на джерело використаних даних (с. 362). Доцільно було б навести ці значення в роботі, що доповнило б та краще пояснило особливість оцінювання економічної безпеки середньострокових інтересів.

Проте, висловлені зауваження у більшості носять дискусійний характер і не знижують позитивної оцінки теоретичної й практичної цінності результатів дисертаційної роботи, що має безперечно корисну значущість для промислових підприємств та української науки в цілому.

11. Загальна оцінка дисертації, її відповідності існуючим вимогам та висновкам

Дисертаційна робота Міщук Є. В. є завершеним, самостійно виконаним і логічно побудованим науковим дослідженням, в якому вирішено важливу науково-прикладну проблему – обґрунтування теоретико-методологічних основ, методичних підходів щодо формування економічної безпеки підприємств у динамічних умовах бізнес-середовища та розроблення практичних рекомендацій прикладного спрямування. Отримані у дисертаційній роботі результати мають наукову новизну та практичне значення, про що свідчать довідки про впровадження у діяльність підприємств і організацій.

Дисертація Міщук Є. В. за змістом і рівнем теоретичних та методологічних розробок відповідає рівню дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Обрану тему дисертаційної роботи повністю розкрито; поставлену мету досягнуто; завдання дисертаційної роботи в цілому виконано. Тема дисертації відповідає спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). Робота оформлена згідно з Вимогами до оформлення дисертацій, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами).

Реферат дисертації розкриває основні її положення та висновки, є ідентичним дисертації за структурою та змістом та не містить інформації, що є відсутньою у дисертаційній роботі.

За змістом дисертаційна робота відповідає усім вимогам, які ставляться до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук, передбачених Порядком присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197 (зі змінами), а її автор – Міщук Євгенія Володимирівна – заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
перший проректор з науково-педагогічної
та наукової роботи
Класичного приватного університету

Ольга МАЩЕНКО

Підпис О. Мащенко засвідчую
Начальник відділу управління персоналом
Класичного приватного університету
... 20__ р.